

Sotsiaalkaitseministri 27.04.2023 käskkirjaga nr 80 kinnitatud toetuse andmise tingimuste „Toidu- ja esmatarbekaubad enim puudust kannatavatele inimestele“ muutmise käskkirja seletuskiri

I Sissejuhatus

TAT muudatusega lisatakse TAT-sse kolmas tegevus, millega leitakse ja katsetatakse innovaatilisi annetatud toidu kogumise ja jagamise lahendusi võimalikult abisaaja kodu lähedal. Lisaks tehakse TAT-s täpsustused teise tegevuse kirjelduses.

TAT muudatuse on koostanud Sotsiaalministeeriumi toiduabi nõunik Aire Johanson (tel 5276 677, aire.johanson@sm.ee) ja nutika arengu toetamise osakonna peaspetsialist Ingrid Mangulson (tel 5913 7470, ingrid.mangulson@sm.ee).

Käskkirja juriidilise ekspertiisi on teinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusloome- ja isikuandmete kaitse nõunik Lily Mals (tel 5915 1801, lily.mals@sm.ee).

TAT muudatuse on keeleteimetanud Rahandusministeeriumi ühisosakonna dokumendihaldustalituse keeleteimetaja Virge Tammaru (tel 5919 9274, virge.tammaru@fin.ee).

TAT muudatus on seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses ning selle kohta on koostatud täpsem mõjuanalüüs seletuskirja 4. punktis.

II Käskkirja sisu

TAT muudatus koosneb üheksast punktist.

Punktiga 1 muudetakse TAT-s läbivalt abikõlblikkuse lõppkuupäeva, pikendades seda ühe aasta võrra. Uueks lõppkuupäevaks on 31.12.2027. Pikendamise põhjuseks on asjaolu, et toidukaardi hanke lõppkuupäevaks on 2027. aasta lõpp ja kuna TAT reguleerib andmevahetuse küsimusi, peab TAT lõppkuupäev vastama hangetele.

Punktiga 2 muudetakse tegevuse 2.1 „Toidu- ja esmase materiaalse abi andmine“ punktis 2.1.2 esitatud sisukirjeldust. Kuna alates novembrist enam ostetud pakke ei jagata, on teksti täiendatud pakkide jagamise lõpptähtajaga.

Lisaks tehnilisele muudatusele kohaliku omavalitsuse (edaspidi KOV) (koostööpartner) tegevuste all täiendatakse toidukaarditeenuse osutaja (leitakse riigihankega) tegevuste sisu ning teenuseosutaja poolt toidukaardi kätetoimetamise kohustust laiendatakse abisaaja leibkonna liikmele või eestkostjale. Muudatus on tingitud asjaolust, et abisaaja ei pruugi olla alati isikuliselt võimeline kaarti kätte saama (nt kui isikule on seatud eestkoste, tal on liikumistakistus, samuti alaealiste abisaajate korral). Samuti võib abi kättesaajaks abisaaja asemel olla keegi teine, kui tegemist on sama leibkonna liikmega. Sellisel juhul väljastatakse ühte leibkonda kuuluvatele abisaavatele isikutele üks ühine toidukaart, millele kantakse kõigi abisaajate arvule vastav summa. Seega näiteks juhul, kui ühte leibkonda kuulub kolm isikut, kes TAT tähenduses on käsitatavad abisaajana, edastatakse neile üks kaart, millel on kolmekordne abisumma. Sellisel juhul toimetatakse kaart kätte ühele leibkonna liikmele, s.o kättesaajale. Mõlemal eeltoodud juhul on abisaaja ise KOV-ile vastavat soovi avaldanud ning sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistris (edaspidi STAR) või KOV-i andmebaasis on kajastatud see, kes on toidukaardi kättesaajaks.

Leibkond on aadressipõhine. Kui arvata välja see 1% inimesi, kes elavad hooldekodudes või vanglates, kuuluvad kõik inimesed tavaleibkonda. Ka üksi elav inimene moodustab omaette leibkonna. Leibkonnas elavad tuumperekonda kuuluvad või mittekuuluvad inimesed. Perekonna

moodustavad kaks või enam koos elavat inimest, kes on üksteisele abikaasad, (vabaabieliu) partnerid, vanemad või lapsed. Üksi elavad inimesed omaette perekonda ei moodusta.

Lisaks täpsustatakse nõuet, mida ei tohi kaardiga osta – kuna on olnud juhuseid, kus toidukaardi eest soetatakse kinkekaart, mille eest omakorda ostetakse alkoholi kui keelatud kaubaartiklit, siis on täpsustatud, et toidukaardi eest ei tohi soetada kinkekaarti. Toidukaart on toidukaupade eest tasumiseks.

Punktiga 3 lisatakse TAT-sse uus tegevus „Sihtrühmale kaasnevate meetmete pakkumine: innovaatilised lahendused annetatud toiduabi kogumiseks ja jagamiseks“.

Innovaatiliste lahenduste leidmise eesmärk on katsetada uudseid lahendusi annetatud toiduabi jagamiseks enim puudust kannatavatele inimestele, luues võimalusi, kus sihtrühm saab annetatud toiduabi kätte võimalikult kodu lähedalt ilma vahendajate abita. Seeläbi vähendatakse keskkonnamõjusid, hoitakse kokku administratiiv-, transpordi- ja muid kulusid.

Abi jagavad teenuseosutajad peavad arvestust jaotatud toidu koguste ja abisaajate kohta vastavalt elluvijja nõuetele, tagades ühtsel moel andmekorje, muu hulgas Euroopa Komisjoni delegeeritud aktiga kehtestatud näitajate kohta.

Tegevuste sihtrühm on enim puudust kannatavad inimesed, s.o absoluutses vaesuses elavad või vaesuse ohus olevad inimesed, kelle vajaduse abi järele on tuvastanud KOV.

Abisaajateks on enim puudust kannatavad inimesed. Sihtrühma kuuluvad: 1) toimetulekutoetuse saajad; 2) toimetulekutoetuse taotlejad, kellel küll oma sissetuleku tõttu oleks õigus saada toimetulekutoetust, kuid kelle kohta on KOV teinud otsuse toetust mitte maksta; 3) toimetulekutoetuse taotlejad, kelle sissetulek pärast tasumisele kuuluvate eluasemekulude mahaarvamist (kehtestatud piirmäärade ulatuses) ületab kuni 15% ulatuses kehtestatud toimetulekupiiri; 4) varjupaigateenust (kodutute öömaja) kasutavad inimesed; 5) perekonna sissetulekust sõltuva või konkreetse teenuse kulu kompenseerimiseks määratud KOV-i eelarve vahenditest makstud toetuse saajad.

KOV-i töötajatel on parim võimalus oma piirkonna abivajajaid märgata, samuti pöörduakse majandusliku eriolukorra puhul eelkõige KOV-i poole, mistõttu on TAT sihtrühma kuulumise tuvastamine jäetud KOV-i ülesandeks. Tagamaks, et sihtrühma kuuluvad tõesti vaid enim puudust kannatavad inimesed, on abi saamise kriteeriumiks inimesele KOV-i tehtud hindamine – see tagab, et KOV on inimese olukorda hinnanud ja pakub just talle sobivaimat abi.

Punktiga 4 lisatakse TAT-sse punkt 7.2.8, mis kohustab elluvijjat toodete ja teenuste hankimisel lähtuma keskkonnahoidlike riigihangete kriteeriumitest.

Kuigi alates 01.01.2022 muutus riigihangetes kohustuslikuks keskkonnahoidlike kriteeriumite kasutamine neljas tooterühmas: mööbel, puhastustooted ja -teenused, kontori IT-seadmed ning koopia- ja joonestuspaber, on elluvijja kohustatud kõigi toodete ja teenuste hankimisel lähtuma keskkonnahoidlike riigihangete kriteeriumitest.

Keskkonnahoidlik riigihange tähendab minimaalse negatiivse keskkonnamõjuga toodete või teenuste hankimist. Keskkonnahoidlik riigihange on defineeritud menetlusena, mille abil riigiasutused hangivad kaupu, teenuseid ja ehitustöid, millel on nende olulusringi jooksul ehk nii tootmisel, kasutamisel kui ka kasutusest kõrvaldamisel väiksem negatiivne keskkonnamõju võrreldes muul juhul hangitavate, sama esmaülesandega kaupade, teenuste ja ehitustöödega.

Tegemist ei ole riigihanke eritüübiga, vaid see on tavapärase korraldatud hange, mille puhul võetakse lisaks muudele nõuetele arvesse ka keskkonnanõudeid. Ei ole vahet, kas tegu on

avatud, piiratud, lihtsustatud vm hankemenetlusega – keskkonnanõudeid saab kõigi puhul kasutada.

Punktidega 5–7 täpsustatakse TAT punktide 9.7, 9.9.1 ja 9.10 sõnastust eesmärgiga korrigeerida ebatäpsused ja tagada teksti parem mõistmine.

Punktiga 8 asendatakse TAT lisa 1 käesoleva käskkirja lisaga 1. Ilma TAT-d muutmata ei ole võimalik TAT-d SFOS-is rahastatuks märkida. Peale TAT kinnitamist (27.04.2023) selgus, et tulenevalt SFOS süsteemi omapärast ei ole võimalik TAT eelarvet sinna sisestada, kuna SFOS arvestab ühtse määra kasutamisel automaatselt vastavat määra kõigilt sisestatud kuludelt ja seda ei ole võimalik süsteemis valikuliselt seadistada. Seetõttu ei ole TAT eelarvet veel SFOS-i sisestatud ja see on jäänud ootama TAT muudatust.

Punkti 9 kohaselt jõustuvad TAT muudatuse punktid 1–3 ja 5–8 tagasiulatuvalt alates 01.04.2023. Tagasiulatuva jõustumine on vajalik seoses toetatavate tegevuste väljatöötamise alustamisega nimetatud kuupäevast alates.

TAT muudatuse punkt 4 jõustub üldises korras.

III Käskkirja vastavus Euroopa Liidu õigusaktidele

Käskkiri on vastavuses Euroopa Liidu õigusega.

Käskkirja koostamisel on arvestatud järgmiste Euroopa Liidu õigusaktidega:

- 1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1060, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid;
- 2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1057, millega luuakse Euroopa Sotsiaalfond+ ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1296/2013.

IV TAT mõjud

Andmekaitsealane mõjuhindang

Eestkostetavate abivajajate ja ühises leibkonnas mitme abivajaja esinemise korral avaldab Sotsiaalkindlustusamet või KOV teenuseosutajale lisaks abivajaja andmetele ka andmed tema eestkostja või teiste leibkonna liikmete kohta, sealhulgas nii isiku nimel taotluse esitanud isiku kui ka abi (toidukaart või annetatud toidu korral toidupakk) vastuvõtja (kättesaaja) nime ja isikukoodi. Alaealise puhul võib taotluse esitada üks vanem, kuid abi võib vastu võtta teine vanem. Tulenevalt STAR-i eripärast, et selles sisalduvate andmete korrektsust ei saa Sotsiaalkindlustusamet ise tagada, ja sõltuvalt KOV-i täpsusest edastatakse abisaaja kohta teenuseosutajale ka STAR-is olevad erinevad aadressid, et tagada toidukaardi ja vajaduse korral abipaki kohalejõudmine.

Andmetöötleses lähtutakse vajadusest tagada teenuse kättesaadavus haavatavale sihtrühmale. Andmetöötlesuse aluseks on TAT kõrval:

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/1057, millega luuakse Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1296/2013, artikli 2 lõike 1 punkt 6 ning artiklid 10 ja 19, mille alusel määrab Sotsiaalministeerium enim puudust kannatavatele isikutele ühtsed kriteeriumid TAT-s;
- viidatud määruse artikli 21 lõige 1, mille alusel võib enim puudust kannatavatele isikutele antavat toidu- ja/või esmast materiaalselt abi osta toetusesaaja ise või tema nimel või selle võib toetusesaajale tasuta kättesaadavaks teha, millest lähtuvalt leiab Sotsiaalministeerium teenuseosutaja hankega;

- sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 15 lõige 1 ja § 15¹ lõige 1 kooskõlas sotsiaalkaitseministri 27. detsembri 2017. a määruse nr 72 „Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistri põhimäärus“ (edaspidi *määrus nr 72*) § 8 lõike 1 punktiga 2 seoses isiku elu- ja viibimiskoha andmetega, § 8 lõike 1 punktiga 5 ja lõike 11 punktiga 4 seoses eestkostja andmetega ning § 8 lõikega 1 seoses leibkonnaliikmete andmetega. Kui abisaaja elukoht on Tallinnas, on andmetöötluse aluseks Tallinna Linnavalitsuse 15. jaanuari 2014. a määruse nr 3 „Tallinna universaaltoetuste andmekogu põhimäärus“ muutmise määruse eelnõu § 15⁹ nii eestkostja andmete kui ka leibkonnaliikmete andmete puhul.

Innovaatiliste lahenduste leidmiseks on kavandatud korraldada riigihange, mille täpsustamisel kontrollitakse üle ka isikuandmete töötlemise õiguslikud alused ja andmekoosseisu vastavus alusele ning vajaduse korral muudetakse või täiendatakse ette nähtud õigusloomelises korras õiguslikke aluseid enne andmetöötluse algust.

Abivajaduse tuvastamisel lähtub KOV SHS §-dest 15 ja 15¹ ning TAT-s sätestatud kriteeriumidest, samuti kannab abivajaduse saamise õiguse määruse nr 72 § 8 lõike 1 punkti 12¹ alusel STAR-i. Kui abisaaja elukoht on Tallinn, selgub abivajadus vastava andmekogu andmete alusel Tallinna Linnavalitsuse 15. jaanuari 2014. a määruse nr 3 „Tallinna universaaltoetuste andmekogu põhimäärus“ muutmise määruse eelnõu §15⁹ alusel.

Koostööpartner ja elluviija koguvad ja töötlevad toidukoguste ja abisaajate kohta andmeid perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seaduse § 19 lõike 3 alusel ja kooskõlas Euroopa Komisjoni delegeeritud aktiga.

V TAT rakendamine

TAT jõustub tagasiulatuvalt alates 01.04.2023. Tagasiulatuva jõustumine on vajalik seoses ettevalmistavate tegevustega hankeks, mis algasid 2023. aasta II kvartalis.

VI TAT kooskõlastamine

TAT esitati eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile, Kliimaministeeriumile ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, e-posti teel Riigi Tugiteenuste Keskusele ning arvamuse avaldamiseks Sotsiaalkindlustusametile ja Eesti Linnade ja Valdade Liidule.

TAT muudatuste kohta esitatud märkuste kohta on koostatud kommentaaride tabel.